

allò que en l'altra es presenta encara en devenir, i força bigarrat, en tota l'Edat Mitjana. El fr. *manière*, amb l'italià, n'han mantingut quelcom en qualitat de terme estètic, *manière* 'amanerament', i ja en medis artístics *maniérisme*, it. *manierato*. Fora d'això ben poc; en canvi no oblidem que allà *manier*, *manière*, 'manual, amanós, manejable' i també 'hàbil, traçut' (provinent també de *MANUARIUS* i per tant, en el fons, idèntic al present substantiu), es mantingué més vigorós en la llengua antiga que en cat.-oc., i no és inadmissible que això ajudés a un destriament més ràpid.

En les dues llengües limítrofes del cat. es troben alguns casos antics de les nostres accs. arcaïques. «*Maneira*, *-niera* té algun cop l'acc. «conduite, manières, savoir-vivre» (PDPF) en occità medieval, però fins en els trobadors occitans la cosa és molt més rara que entre els nostres (ben cert, doncs, que aquí Ramon Vidal i Cerverí de Girona parlaven amb lèxic català); «per vós, dona, sí Dieus mi valha: / car vos vei a totes sobreira, / de sen, de parlar, de *maneira*, / de bel captenh, de cortezia» en Amanieu de Sescàs (a. 1278, Appel, *Chr.*, 100.68), però allà és poc corrent, i aquest és un trobador tardà i de llenguatge un poc singular (parlar d'aires allemosinats, però amb detalls poc corrents, algun cop tirant al català). En castellà antic, tant o més, per bé que allà tinguem d'això un testimoni insigne i ben isolat, en l'Arxipreste de Hita: on apareix amb un sentit com «indole artificiosa, habilidosa»: «*maneras* e maestrías e sotilezas» (1434d) i algun altre cop amb el de «indole criticable»: «dixo la dueña cuerda - a la mi mensajera: / —Yo veyo a muchas otras - crear a ti, parlera, / e fállanse mal ende: - castigo en su *manera* / --- en ajena mollera» (81c; vegeu les notes a aquests versos en la meua ed.).

Com a eloqüent fermança d'aquests valors medievals, s'ha conservat fins avui un ús del valencià més viu i colloquial, ben estrany per cert al català central, però no sense algunes supervivències locals en l'occidental. *Segons manera* se sent a cada pas en tota la Ribera del Xúquer (Rafelguaraf i més avall, 1962) també en tota la zona Xàtiva-Albaida-Gandia, i estic segur d'haver-ho sentit en moltes altres localitats de més al Sud i de bastant al Nord; en aquelles altres, expressió molt predilecta: «*segons manera*, tal fet és degut a ---»: fet sovint curiós, inesperat, o simplement no comprensible per si sol; altres vegades no era més que un enèrgic recurs per cridar fortament l'atenció: *segons manera*, açò fon --- o sigui 'en la interessant forma que ara us explicaré'.

És clar que en tot això cal veure una prolongació estereotipada de les accepcions medievals que hem exemplificat en Vidal de Besalú, i en molts dels casos de *c* en Eiximenis, de *a* en Muntaner, Eiximenis i StVicent, de *g* en Llull i en l'Arxipreste. Per més xocant que ens resulti avui al comú dels catalano-parlants, podem estar ben segurs que no hi ha aquí cap deformació inventiva ni capritxos lingüístics poc o molt malentesos, sinó la prolongació d'un vellíssim i idiomàtic fet del català originari dels conquistadors.

La negligència d'aquest capítol tan important de la

nostra fraseologia avial, i de l'estudi històric del nostre lèxic, ha estat tan universal, que jo mateix vaig començar tard a posar-hi atenció, i no podem suplementar-ho amb dades modernes dels altres dominis, on hi deuen quedar més supervivències. És segur almenys en les terres del Segre. El 1964, em sorprengué un vellet de Cubells (fort baluard de parlar antic a la Noguera) dient-me que allò era *segonz manèra* 'com és tradició, segons contes'; més amunt, a Ponts, podem sospitar que s'havia dit igual, però que en esdevenir antiquat *manera* amb aquest valor, reemplaçaren el mot, també en la locució feta, pel substantiu victorios concurrent seu: «*segons manya*: segons sembla» (Montanyà, *Top. Méd.* de Ponts, p. 211).

¿És ben segura l'etimologia de *manera* que han admès generalment els romanistes i que hem presentat ací ben desenrotllada? S'ho deuen haver plantejat alguns, i jo mateix, en adonar-se que en baix llatí hi havia un important mot sinònim, d'aires, per cert, ben llatins, i de freqüència i antiguitat considerables en textos i escriptors ben poc susceptibles de l'acusació d'usar llatí bàrbar. *Maneries*, i alguns cops *maneria*, apareixen en força textos bastant antics, que ja aplega Du C., amb el sentit de 'classe, manera, índole': entre ells Abelard (princ. S. XII) i una crònica de Pipinus, que crec composta a Itàlia en el S. IX; afegim-hi l'obra d'un escriptor tan savi i reflexiu com Dante, que li dóna el matis de 'modalitat, mode, espècie': «*vocabulorum --- perplures --- maneries* inveniri posse videmus: nam vocabulorum quaedam puerilia, quaedam muliebria --- virilia, --- silvestria ---», *De Vulgari Eloquentia* II, 7.2 (veg. notes de l'ed. *Soc. Dant.*, p. 344; Marigo, p. 327). Aquest ús en retòrica-poètica ens resulta majormen natural, veient que el nostre Jofre de Foixà, pel mateix temps que el gran florentí, emprava *maneyra* en l'acc. de 'forma estròfica' (*Rom.* IX, 51ss.).

Mot que també circulava en el b. ll. de la nostra terra: «*totum perret cuiuscumque manerie* et condicionis», doc. ross. de 1329; 2 «si fuerit hic quidem liber a malis, fortis et fortunatus, perveniet res illa ad meliorem perfectionem quam aliquid illius *manerie* ---», en el «*Liber in electionibus horarum*», trad. al ll. per l'astròleg jueu català Abraham Bar Hia en el S. XII.

Però això no és ni llatí vulgar ni llatí de l'antiguitat. Fóra impossible d'explicar-ho com una creació amb materials de llatí veritable: car llavors com a derivat de *manus* o de *manere* fóra incomprensible una terminació, *-eria*, pitjor encara *-eries*. Sobretot, com a argument rotund contra la idea imaginària que un terme abstracte, inventat pel llatí escolàstic, hagués donat el romànic comú *manera*, tenim ara més que mai, la irreprouxable explicació semàntica a base de *MANUARIUS* 'manejable, manyós': la robustesa i amplitud del quadro semàntic que ofereix ara el cat. ant. tanca de cop la suposició. És clar que aquest *maneria/maneries* no és més que una llatinització del romànic *man(i)era*.

Que els escriptors més savis que se'n serviren l'usen com una expressió contrastant amb *materia* heus aquí el que és clar; i això és el que explica la *é* d'aquesta llatinització, i el duplicat flexional *maneries/ma-*